

K problematiki prostorskega umeščanja in poimenovanja arheoloških najdišč

Janez DULAR

Izvleček

Članek obravnava problematiko natančnega lociranja in poimenovanja arheoloških najdišč. V nadaljevanju je predstavljen primer, kako so bile s pomočjo arhivskih podatkov identificirane in natančno locirane nekatere pomembne gomile pod Magdalensko goro pri Zgornji Slivnici, ki so bile raziskane ob koncu devetnajstega in na začetku dvajsetega stoletja.

Ključne besede: Slovenija, Magdalenska gora pri Zgornji Slivnici, železna doba, geopozicioniranje najdišč

Abstract

The article discusses the issue of spatially positioning and naming archaeological sites. The continuation presents a case where data from the archives was used to help identify and accurately establish the positioning of certain significant tumuli below Magdalenska gora near Zgornja Slivnica that were investigated at the end of the 19th and at the beginning of the 20th centuries.

Keywords: Slovenia, Magdalenska gora near Zgornja Slivnica, Iron Age, geo-positioning of sites

Ocene znanstvenih in strokovnih knjig so v slovenski arheološki srenji redke ptice. To je vsekakor slabo, saj lahko prav kritičen pretres rezultatov v marsičem dopolni obravnavano problematiko, velikokrat pa vzpodbudi tudi nova iskanja, razmišljanja in ideje. Recenzijo monografije o *Železnodobnih gomilah na Magdalenski gori*,¹ ki jo je napisal Davorin Vuga, izšla pa je v lanski številki revije *Acta Histriae*, zato pozdravljam in se avtorju zahvaljujem za njegov trud.² V njej je korektno predstavil publikacijo, hkrati pa je nanizal nekaj pogledov na starejšo železno dobo (predvsem situlsko umetnost in problematiko importov), ki jih že poznamo iz njegovih poljudno pisanih člankov. Žal Vuga doslej svojih tez ni utemeljil v resni razpravi, ki bi jo spremljal ustrezen znanstveni aparat. To omenjam zaradi tega, ker je prav o vprašanih situlske umetnosti in importov v zadnjem desetletju izšlo kar nekaj temeljnih študij, ki prinašajo nove poglede

na to problematiko.³ Toda situlska umetnost in uvoženi predmeti nas na tem mestu ne zanimajo. K pisanju članka so me vzpodbudile pripombe, ki se tičejo poimenovanja magdalenskogorskih grobišč in lociranja tamkajšnjih gomil. Vuga je namreč podvomil v verodostojnost nekaterih zaključkov, s tem pa je postavil pod vprašaj našo interpretacijo

³ Prim. S. Gabrovec, *Etruskischer Niederschlag in Slowenien*, v: L. Aigner-Foresti (ur.), *Etrusker nördlich von Etrurien. Etruskische Präsenz in Norditalien und nördlich der Alpen sowie ihre Einflüsse auf die einheimischen Kulturen. Akten des Symposiums von Wien - Schloß Neuwaldegg, 2.-5. Oktober 1989, Sitzungsberichte der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 589 (1992) 203 ss; B. Teržan, *Handel und soziale Oberschichten im früheisenzeitlichen Südosteuropa*, v: B. Hänsel (ur.), *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa, Südosteuropa-Schriften 17 = Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 11 (1995) 81ss; B. Teržan, *Heros der Hallstattzeit. Beobachtungen zum Status an Gräbern um das Caput Adriae, Xρόνος*. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel. *Internationale Archäologie. Studia honoraria* 1 (Espelkamp 1997) 653 ss; C. Huth, *Menschenbilder und Menschenbild. Anthropomorphe Bildwerke der frühen Eisenzeit* (Berlin 2003); P. Turk, *Podobe življenja in mita* (Ljubljana 2005).

¹ S. Tecco Hvala, J. Dular, E. Kocuvan, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori (Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora)*, Katalogi in monografije 36 (2004).

² D. Vuga, *Acta Histriae* 14/1, 2006, 223 ss.

poselitvenih struktur. Ker pa je prav topografski oris najdišča pomemben del publikacije, smo dolžni na njegove pripombe odgovoriti. Natančno lociranje najdišč je namreč predpogoj za vse nadaljnje prostorske analize. Slovenska arheološka veda posveča tej problematiki v zadnjem času precej pozornosti. Žal v preteklosti ni bilo vedno tako. Prostor je v zavest slovenskih arheologov vstopal z razmeroma počasnimi koraki. Včasih je celo izginil z obzorja, zato je bilo za vedno izgubljenih veliko pomembnih informacij. Ker je tudi današnje stanje v dobršni meri odraz preteklega razvoja, je prav, da si problematiko lociranja najdišč nekoliko podrobneje ogledamo.

NAJDIŠČE KOT NATANČNO DOLOČENA PROSTORSKA KATEGORIJA⁴

Ob rojstvu slovenske arheologije v drugi polovici 19. stoletja, je bila le-ta pretežno v rokah naravoslovcev. To velja še posebej za njen prazgodovinski del, kjer je že na začetku nastalo nekaj pomembnih študij, ki se tičejo tudi problematike lociranja najdišč. Mednje nedvomno sodi razprava o prazgodovinskih naseljih in grobiščih na Kranjskem, ki je izšla daljnega leta 1879, v njej pa so predstavljene prav poselitvene strukture.⁵ Kar v publikaciji navdušuje, je premišljen pristop. Najdišča so za tisti čas vzorno opisana, umeščena so v prostor, najvažnejši kompleksi, na primer Vir pri Stični, Šmihel pod Nanosom, Vače in grobišča v okolici Šmarjete (Družinska vas, Mlade vine) pa so predstavljeni celo na kartah, ki so jih izdelali v natančnih merilih (1 : 5.000, 1 : 10.000).

Podobno sta prostor zelo odgovorno obravnavala tudi J. Szombathy in C. Marchesetti. Ne le, da sta nam zapustila natančne lokacije ogledanih najdišč, ampak sta pri svojem delu (izkopavanjih) uporabljala tudi merilni instrument. Iz njunih zapiskov in skic je bilo moč skoraj vedno rekonstruirati zanesljive tlorise grobišč.⁶

⁴ Na tem mestu nas zanima zgolj problematika lociranja najdišč. Za širši pregled razvoja prostorskih in krajskih študij v slovenski arheologiji glej P. Novaković, Osvajanje prostora: razvoj prostorske in krajske arheologije (Ljubljana 2003) 203 ss.

⁵ C. Deschmann, F. Hochstetter, Prähistorische Ansiedelungen und Begräbnisstätten in Krain. Erster Bericht der Prähistorischen Commission der mathematisch-naturwissenschaftlichen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Denkschriften der mathematisch-naturwissenschaftlichen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften 42, 1879, 1 ss.

⁶ Prim. S. Gabrovec in D. Svoljšak, Most na Soči (S. Lucia) 1. - Katalogi in monografije 22 (1983); J. Dular, Halštatske nekropole Dolenjske (Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko), Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 6 (2003) 92.

Velika intenzivnost Pečnikovih izkopavanj in terenskih pregledov, ki jih je v osemdesetih letih 19. stoletja opravil na Dolenjskem, je vzpodbudila pristojne konservatorje pri Centralni komisiji, da so ga naprosili, naj najdišča kartira. Pečnik je to tudi storil, rezultat njegovega dela pa je šest preglednih arheoloških kart, ki zaobjemajo večji del Kranjske.⁷ Izpostaviti moramo natančnost, saj je imel Pečnik pri delu na razpolago zemljevide generalnega štaba avstrijske armade v merilu 1 : 75.000, torej najboljše kartografske podlage, kar jih je bilo moč dobiti v tistem času.

Med prazgodovinskimi raziskavami, ki nas na tem mestu prvenstveno zanimajo, moramo omeniti prizadevanja W. Schmidta. Tudi Schmidu je bilo samo po sebi umevno, da morajo biti najdišča kolikor se le da natančno umeščena v prostor, o čemer se lahko prepričamo že iz njegovih zgodnjih objav.⁸ Schmid je dal kasneje za potrebe svojih raziskav, ki jih je opravljal v Sloveniji v obdobju med obema vojnama, izdelati tudi več geodetskih posnetkov gradišč in nekropol (npr. Zgornje krone pri Vačah, Kučarja nad Podzemljem, Grada pri Šmihelu pod Nanosom, Libne, Legna), kar je bilo za tiste čase pri nas nedvomno izjemno dejanje. Schmidta izpostavljamo tudi zaradi tega, ker je na primer R. Ložar, ki je prav tako deloval med obema vojnama, vsaj na operativni ravni prostor skoraj v celoti izgubil iz vidnega polja. O tem se lahko prepričamo iz njegove študije o razvoju slovenske arheološke vede, v kateri je očital starejši generaciji pozitivizem in prirodoslovno naravnost,⁹ sam pa, na primer, ni natančno lociral nekaterih nadvse pomembnih najdb, ki so prišle na dan prav v času, ko je bil na čelu arheološkega oddelka Narodnega muzeja.¹⁰

Razmere se niso bistveno izboljšale niti po drugi svetovni vojni. Nova generacija slovenskih arheologov se je sicer zagnano vrgla na delo, žal pa je ostala tudi večina njihovih terenskih posegov in preliminarnih poročil, ki so jih priobčili v Varstvu spomenikov, brez natančnih pozicij najdišč. Vsaj delno je bila temu kriva nedostopnost specialnih kart, ki so bile še v šestdesetih letih prejšnjega stoletja strogo zaupne narave, čeprav je na drugi strani res, da je bilo ves čas možno kartirati najdišča tudi v katastrske mape.

⁷ Ib., 49.

⁸ W. Schmid, Die Ringwälle des Bachergebietes, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 2, 1915, 229 ss.

⁹ Prim. R. Ložar, Razvoj in problemi slovenske arheološke vede, Zbornik za umetnostno zgodovino 17, 1941, 125.

¹⁰ Npr. grob z oklepom in grob z ornamentiranim situlskim pokrovom iz Stične; glej R. Ložar, Situla iz Griž pri Stični (Situle de Griže près de Stična), Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 18, 1937, 1 ss; isti, Bronasti oklep z Vrhpolja pri Stični, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 18, 1937, 73 ss.

Bile pa so tudi izjeme. Med njimi moramo omeniti S. Pahiča, našega nesporno najbolj zaslužnega topografa, ki je že leta 1962 v navodilih za izvajanje topografije jasno izpostavil potrebo po preciznem lociranju najdišč.¹¹ Njegovi članki in poročila so bili skoraj vedno opremljeni s parcelnimi številkami, podatki o lastnikih in situacijskimi skicami oziroma načrti, ki jih je večinoma izmeril in izdelal kar sam.

Bolj odgovoren odnos do umeščanja podatkov v prostor je v tem času opaziti pri večjih projektih in izkopavanjih. Za izmere so izkopavalci običajno angažirali profesionalne geodete, zato je bila natančnost podatkov v načrtih običajno zelo visoka.¹²

Iz pravkar povedanega je moč razbrati, da prostorska umeščenost arheoloških najdišč in objektov še zdaleč ni zadovoljiva. O tem se lahko prepričamo tudi na osnovi podatkov, ki so zbrani v Arheološkem katastru Slovenije (ARKAS), saj je z natančnimi koordinatami opremljena le slaba četrtnina najdišč. Stanje je odraz zgodovinskega razvoja slovenske arheologije. Projektov, ki bi bili načrtno usmerjeni v izboljšanje baze, je bilo namreč malo. Terenski pregledi so sicer vseskozi veljali za prioritete naloge vede, žal pa so bili le redki pripeljani do zastavljenega cilja.¹³ Premik na bolje se kaže šele v zadnjem času. Tu mislimo zlasti na projekt SAAS (Skupina za arheologijo na avtocestah Slovenije), ki je vzpostavil standarde tudi kar se tiče lociranja najdišč. Prostor je končno stopil v ospredje in upamo lahko, da bodo sprejeta načela veljala za vse bodoče terenske posege. Seveda pa ostajajo še vedno velik problem stari podatki. Nedvomno bomo morali v čim krajšem času geopozicionirati tudi preostala najdišča, saj je najbrž vsakomur jasno, da ob velikih resolucijah digitalnih baz (model reliefa je na voljo že v ločljivosti 12,5 m), centroidi današnjih naselij, na katere je trenutno pozicionirana večina slovenskih arheoloških najdišč, ne nudijo možnosti za resne prostorske analize.¹⁴

¹¹ S. Pahič, Arheološka topografija Slovenije. Navodila za izvajanje topografije za dokumentacijo najdišč in izdelavo rokopisov, Argo 1, 1962, 93 ss.

¹² Kot primer naj omenimo geodetska posnetka naselja in gomilne nekropole v Stični; prim S. Gabrovec, Stična 1, Naselbinska izkopavanja (Stična 1. Siedlungsausgrabungen), Katalogi in monografije 28 (1994) 8, sl. 1 in 38, sl. 26.

¹³ Omenimo naj topografije Štajerske (Pahič), Prekmurja (Šavel), Kozjanskega (Ciglencečki), Bele krajine (Dular), Krasa (Slapšak), ki pa so večinoma ostale v rokopisih.

¹⁴ Kot primer načrtnega geopozicioniranja naj omenimo projekt Jugovzhodna Slovenija v železni dobi, v okviru katerega smo z natančnostjo 10-15 m, locirali preko 500 najdišč.

POIMENOVANJE NAJDIŠČ

Drug problem, ki ga želimo na tem mestu izpostaviti, se tiče poimenovanja najdišč. Tudi tu današnje stanje nikakor ni zadovoljivo in v dobršni meri odseva stihijski razvoj v preteklosti. Če sta Dežman in Hochstetter v zgoraj citirani objavi najdišča še poimenovala po kriteriju najbližjega kraja, pa se v nadaljnjem razvoju ta princip velikokrat ni upošteval. Kot primer naj omenimo najdišča v okolici Šmarjete. Čeprav so bila tamkajšnja gomilna grobišča prvič omenjena pod bližnjimi naselji in zaselki (npr. Družinska vas, Mlade Vine, Klevevž, Vinica, Škocjan itd.), pa je bila kasneje večina gradiva iz nekropol združena pod en sam kraj, to je Šmarjeto.¹⁵ Da se je na ta način za lokacijami zbrisala sled najbrž ni treba posebej poudarjati. Kar še posebej bode v oči, pa je dejstvo, da v neposredni bližini Šmarjete sploh ni arheoloških najdišč. Takšnih primerov je seveda veliko. Najbrž mi bo kdo oporekal, češ, kdo pa ve za majhen zaselek ali vas, najdišča pač moramo poimenovati po večjih krajih. Ugovor ne vzdrži presoje. Kot primer naj navedem drugo skrajnost, namreč najdišča, ki so se v literaturi uveljavila z imenom ledine, ne pa bližnje vasi ali celo večjega kraja. Takšna je Magdalenska gora, najdišče, ki je dobilo ime po podružnični cerkvi sv. Magdalene in ga pozna vsak evropski prazgodovinar, ki se ukvarja z železno dobo jugovzhodnih Alp.¹⁶ Isto lahko rečemo za Potočko zijalko, da omenim le še en, dovolj zgovoren primer.¹⁷

Nedoslednost zapisovanja imen se je prenesla tudi v glavni register arheološke dediščine Slovenije, ki ga je leta 1975 izdal Inštitut za arheologijo SAZU.¹⁸ Uredniški odbor si je sicer trudil vzpostaviti red in poimenovati najdišča po najbližjih krajih, vendar pa to velikokrat ni bilo mogoče. Register je pač temeljil na podatkih iz literature, zato bi bilo potrebno pozicije lokacij preverjati na terenu.

Nov princip se je uveljavil šele s projektom Arheološke topografije. Na osnovi Pahičevih navodil je bilo namreč sprejeto načelo, da dobi vsako najdišče svoje ime. Običajno je bila to ledina, priimek lastnika zemljišča ali kako drugo ime. Obvezna je bila tudi

¹⁵ To se je zgodilo že ob inventarizaciji konec devetnajstega stoletja. Prim. V. Stare, Prazgodovina Šmarjete (Der vorge-schichtliche Komplex von Šmarjeta), Katalogi in monografije 10 (1973).

¹⁶ H. Hencken, The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia, American School of Prehistoric Research. Bulletin 32 (1978).

¹⁷ S. Brodar, M. Brodar, Potočka zijalka, visokoalpska postaja aurignacijskih lovcev (Potočka zijalka, eine hochalpine Aurignacjägerstation), Dela 1. razreda SAZU 24 (1983).

¹⁸ Arheološka najdišča Slovenije (Ljubljana 1975).

navedba kraja, to je naselja (vasi ali mesta), ki je bilo najbližje najdišču. Po tem principu so bila poimenovana vsa najdišča, ki so bila objavljena v zvezkih Arheološke topografije,¹⁹ s pridom pa so ga uporabili tudi tisti arheologi, ki jih je k temu prisilila množica najdišč znotraj enega kraja.²⁰ Hvalevredno je, da so pričeli to načelo dosledneje uporabljati tudi v spomeniškovarstveni srenji, čeprav velikokrat s ponesrečenimi imeni, ki predstavljajo resno težavo pri nadaljnji uporabi.²¹ Isto velja za nekatera imena najdišč, ki so bila raziskana pri gradnji avtocestnega križa. Tudi tu ni bil vedno uporabljen enoten princip, saj se mešajo imena krajev in ledin. Standardizacija je torej potrebna tudi pri načinu poimenovanja najdišč in upajmo, da bo uveljavljena v čim krajšem času.

MAGDALENSKA GORA PRI ZGORNJI SLIVNICI

Zdaj pa se vrnimo na Magdalensko goro, ki je bila pravzaprav povod za pričujoči članek. Vuga je namreč v svoji kritiki monografije izpostavil prav problematiko lociranja gomil in poimenovanja tamkajšnjih najdišč, ki naj bi bilo napačno, čemur je po njegovem mnenju botrovalo "premalo tehtno razumevanje starih zapisov in podatkov", ki smo jih uporabili pri analizi.²² Ker pa s tem ni postavil pod vprašaj zgolj umestitev gomil, ampak tudi nekatere naše ugotovitve, ki temeljijo prav na prostorskih informacijah,²³ smo mu seveda dolžni odgovoriti. Pa si oglejmo najprej gomile.

Vuga namreč trdi, da smo napačno locirali dve pomembni gomili in sicer gomilo 13 s Prelog ter gomilo 5 z Laščika (glej *sl. 1*).²⁴ Prva naj bi po njegovem mnenju stala na zahodnem koncu Prelog, torej na mestu kjer je na našem načrtu vrisana gomila 1,²⁵ druga pa nasproti nje, na poziciji

¹⁹ J. Dular, *Topografsko področje XI (Bela krajina)*, Arheološka topografija Slovenije (Ljubljana 1985); I. Šavel, *Topografsko področje XX (Prekmurje)*, Arheološka topografija Slovenije (Ljubljana 1991).

²⁰ Lep primer je Novo mesto, kjer je T. Knez najdišča poimenoval po ledinah oziroma s priimki lastnikov zemljišč (npr. Marof, Znančeve njive, Kapiteljska njiva, Portovald, Beletov vrt itd.).

²¹ Kot primer si oglejmo ime enega od najdišč na Ptuj: *Novo rogozniško pokopališče - gradnja parkirišča* (prim. *Varstvo spomenikov* 38. Poročila, 1999, 102).

²² Vuga (op. 2) 227.

²³ Tecco Hvala, Dular, Kocuvan (op. 1) 109 s, sl. 52.

²⁴ Obe sta vsebovali razmeroma veliko grobov in zelo izpovedno gradivo.

²⁵ Kraj je na obeh Rutarjevih skicah poimenovan Parkljevec (S. Rutar, Gradišče in gomile na gori sv. Magdalene pri Šmarji, *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 3, 1893, 2; S.

gomile 5. Tam, kjer smo na našem načrtu (*sl. 1*) označili gomilo 13, pa naj bi po mnenju Vuge stala gomila 7. Bila naj bi skoraj nedotaknjena, za kar nam je kot dokaz ponudil svojo fotografijo, ki jo je objavil v poljudni knjižici o Magdalenski gori.²⁶ Ali so trditve Vuge pravilne? Menim da ne, ampak pojdimo lepo po vrsti.

Najprej o poziciji gomile 5. Julija 1913 jo je prekopala vojvodinja Meckleburška, vsebovala pa je 52 grobov. Kje je stala, nam pove Hencken, ki je ekscerpiral Goldbergove dnevnik. Takole pravi:²⁷ "Tumulus V was located in the woods next to the road from Šmarje to Lipoglav. It had a rounded shape and measured 27 m from north to south and 20 m from east to west. It was on steeply sloping ground, and on the northern side it was about 10 m high but on the southern side it measured only 3 to 3,8 m high."

Drugi podatek o njeni poziciji najdemo pri opisu gomile 6. Hencken namreč piše:²⁸ "Goldberg gives the owner's name as Josef Perschitsch (Jožef Peršič) of Vas Paradiso (Paradišče). The tumulus was about 300 m southeast of Tumulus V in the woods on the road leading to the church of the Magdalene (inside the hillfort on top of the hill) and was the middle tumulus in group of three, VII apparently being to the south and VIII to the north."

Če si sedaj ogledamo situacijo na naši karti (*sl. 1*), vidimo, da se pozicija gomile 5, ki smo jo postavili na Laščik, v celoti ujema s Hencknovimi podatki:

- a) gomila leži v gozdu ob cesti Šmarje-Lipoglav;
- b) tudi danes je ovalne oblike (pribl. 25 m x 20 m);
- c) natanko 300 m jugovzhodno od nje leži ob poti k sv. Magdaleni na Peršičevi parceli gomila 6, ob njej pa gomili 7 in 8 (*sl. 1* in 2).

O pravilnosti našega pozicioniranja gomile 5 na Laščik torej ne more biti dvoma. Dodaten dokaz je podobnost fotografij: tiste, ki je bila posneta na začetku kopanja leta 1913 (*sl. 3*) in naše, ki smo jo približno z istega mesta posneli pozimi 2007 (*sl. 4*).

Kaj pa gomila 13,²⁹ ki sta jo jeseni 1894 po Szombathyjevem naročilu prekopala F. Brattina

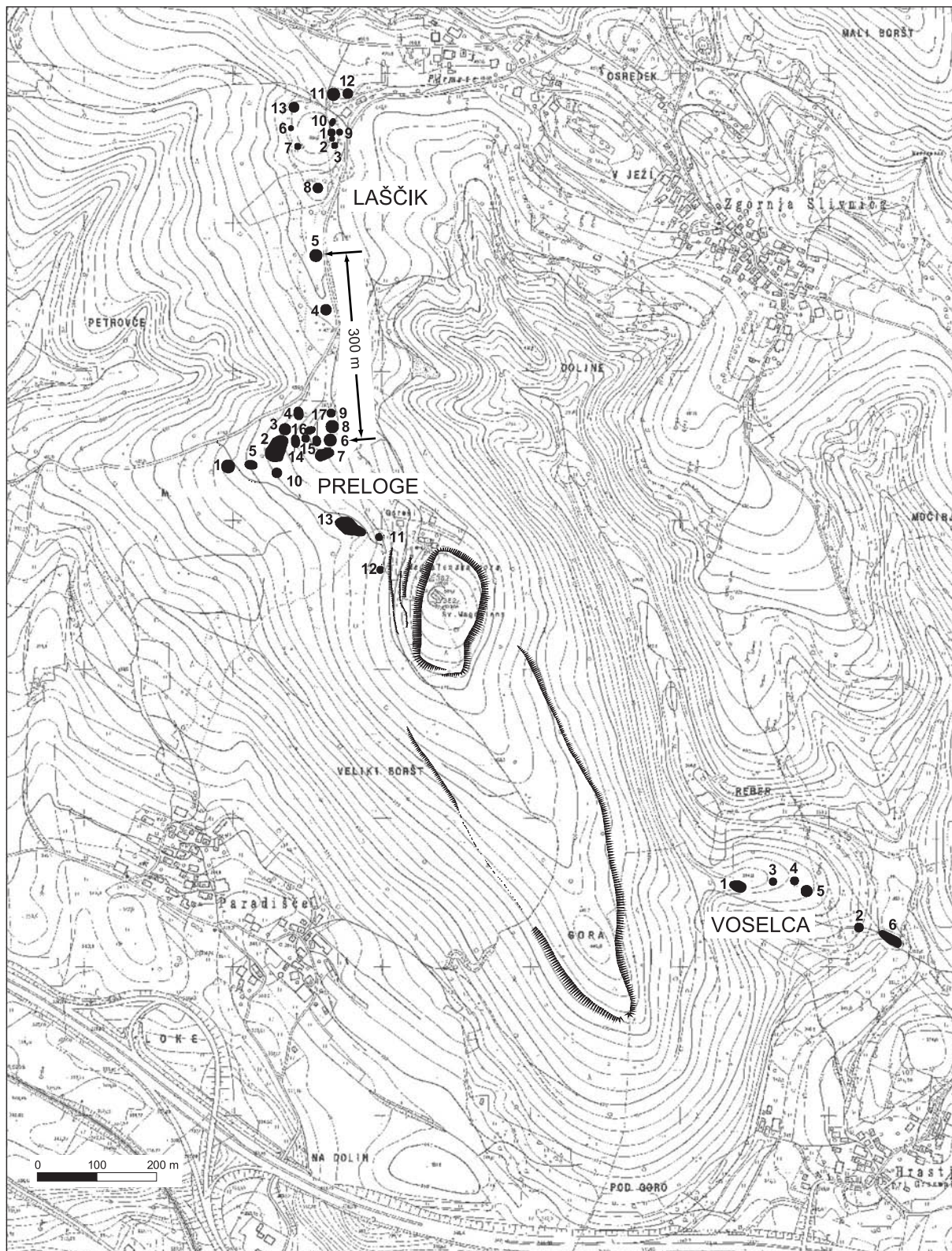
Rutar, Der Magdalenenberg bei St. Marein unterhalb Laibach, *Mitteilungen der k. k. Central-Commission* N. F. 21, 1895, 39, sl. 1. Glej tudi Tecco Hvala, Dular, Kocuvan (op. 1) 18, sl. 13 in 26, sl. 22).

²⁶ D. Vuga, *Magdalenska gora pri Šmarjem-Sapu v železni dobi*, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov 157 (1988) 16, sl. 10.

²⁷ Hencken (op. 16) 28.

²⁸ *Ib.*, 41 s.

²⁹ S številko 13 (XIII) jo je očitno poimenoval Pečnik, saj je pred tem kopal gomilo XII, ki je stala za Joštarjevo hišo,

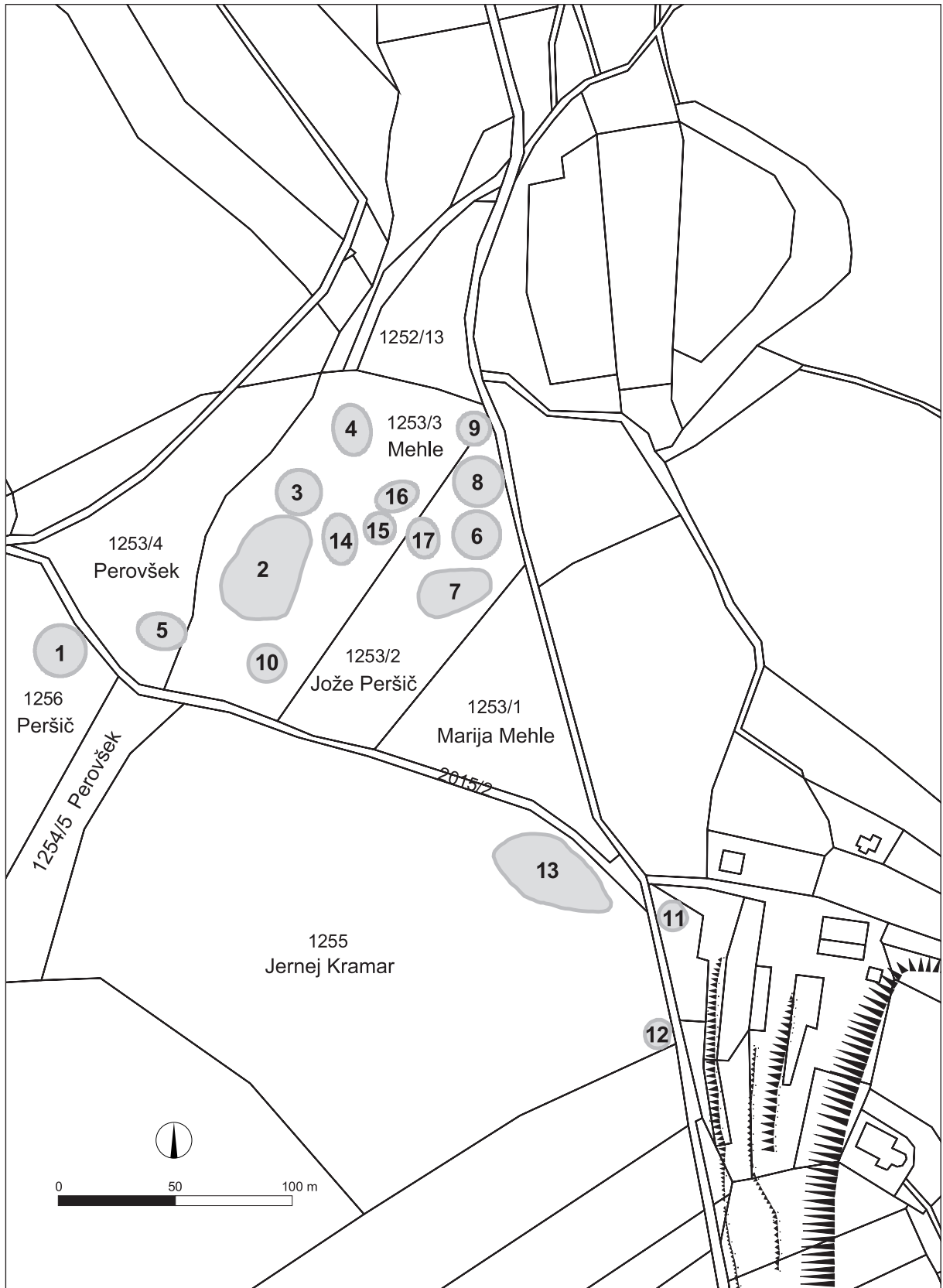

Sl. 1: Magdalenska gora pri Zgornji Slivnici; karta najdišč. M. = 1:10.000 (vir: TTN5 © Geodetska uprava RS).

Fig. 1: Magdalenska gora near Zgornja Slivnica; map of sites. Scale 1:10.000 (source: TTN5 © Geodetska uprava RS).

torej na skrajnem severnem koncu nekropole Laščik (prim. J. Pečnik, Najnovejše izkopine z Gore pri Šmarji, *Izvestja Muzej-*

skega društva za Kranjsko 3, 1893, 44; glej tudi Tecco Hvala, Dular, Kocuvan [op. 1], 23 s).

Sl. 2: Preloge pri Zgornji Slivnici; načrt grobišča. M. = 1:2500.

Fig. 2: Preloge near Zgornja Slivnica; plan of cemetery. Scale 1:2500.

Sl. 3: Laščik pri Zgornji Slivnici, gomila 5 med izkopavanjem (po Hencknu 1978).

Fig. 3: Laščik near Zgornja Slivnica, tumulus 5 in the course of excavation (after Hencken 1978).

Sl. 4: Laščik pri Zgornji Slivnici, gomila 5.

Fig. 4: Laščik near Zgornja Slivnica, tumulus 5.

in J. Pečnik za dunajski Dvorni muzej? Locirali smo jo v južni konec Prelog na parcelo 1255 k. o. Sela pri Grosupljem, in sicer prav na mesto, kjer je Rutar na svojem drugem načrtu, objavljenem leta 1895, zarisal gomilo VII.³⁰ Takšni rešitvi je oporekal Vuga, češ, da zamenjava ni utemeljena. Kakšni so torej naši argumenti, na osnovi katerih trdimo, da sta gomila 13 v Naravoslovnem muzeju in gomila VII na Rutarjevem načrtu pravzaprav en in isti tumulus. Pojdimo po vrsti.

Ko je Rutar leta 1893 objavil svoj prvi načrt Magdalenske gore, je na njem gomile označil z rimskimi številkami I do XII.³¹ Kar preseneča, je dejstvo, da med njimi ne najdemo gomile VII. Ni je nikjer, tudi na parceli 1255 ne, kar kaže na možnost, da jo je Rutar pač pozabil vrisati. Napako je odpravil v naslednji objavi dve leti kasneje. Toda na novem načrtu, ki je izšel v *Mittheilungen der k. k. Central-Commission*, ni dorisana zgolj gomila VII (na parceli 1255), ampak lahko na njem opazimo še nekaj sprememb.³² V skrajnem zahodnem delu Prelog se je namreč pojavila nova gomila s številko VI, to pa je bil očitno vzrok, da je Rutar preštevilčil tudi nekatere druge gomile. Tako je dobila gomila I s prvega načrta novo številko V, tumula V in VI pa številki IX in VIII. Na vse te razlike med obema Rutarjevima načrtoma smo v naši objavi jasno opozorili v posebni primerjalni tabeli.³³

Hkrati z lociranjem gomile VII na parcelo 1255 pa je Rutar o njej priobčil še en pomemben podatek. Takole piše:³⁴ *“Nun fiel B. Pečnik die größte der Gomilen Nr. VII ins Auge, welche etwa 25 M. lang, 15 M. breit und 8 M. hoch ist. Da er fürchtete von anderen überholt zu werden, so hinterlegte er 50 fl. Darangeld von den ausbedungenen 190 fl. Kaufschillings und hofft die Gomila auf Rechnung des k. k. Hof-Museums ausgraben zu können.”* Sporočilo je torej jasno: gre za gomilo, ki jo je Pečnik nameraval raziskati za dunajski Dvorni muzej, hkrati pa je omenjena tudi višina odškodnine za kopanje, ki je znašala 190 fl. Pa je Pečnik gomilo res prekopal?

O tem govori Szombathyjev dnevnik, ki nas kot primarni dokument ne pušča v nikakršnem dvomu. V njem je namreč Szombathy ob začetku izkopavanj

zapisal ime in priimek lastnika parcele ter potek pogajanj o odškodnini za kopanje. Takole pravi:³⁵ *“Der Besitzer des großen Tumulus heißt Bartholomäus Kramer. Auf dem Tumulus ist der obere Theil ca. 30^x lang und 12^x breit mit einigen Pflöcken angesteckt, als der uns zum Graben zugestandene Raum. Die Verhandlungen, an welchen noch Hr. Černologer, Hr. Pečnik und Jos. Peržič (vulgo Luka) theilnehmen, ergeben schliesslich, daß uns eine Verbreiterung des Raumes um rundum ca. 1½ m zugestanden wird. Termin bis inclus. 2. Febr. 1895. Anfang der Grabung von unten und links, unter Schonung der großen Buche. Die Erde, welche hiebei ausgeworfen wird, soll zum Schliessen des letzten Loches verwendet werden. Auf dem Abhange und dem Wege darf nur höchstens ¾ m Erde aufliegen bleiben. Wenn der Knecht mitarbeitet, bekommt er 1 fl Taglohn. Dafür verlangt der Bauer nicht mehr die mit Pečnik vorherathenen 190 fl, sondern 200 fl. Das gibt ein langes hin- und herberathen. Endlich gehen wir zum Kramer hinab, dort esse ich ein paar Löffel saure Milch und dann erst, nach neuerlicher Feststellung aller Punkte, gebe ich ihm den Handschlag und die baaren 200 fl vor den obgenannten Zeugen.”*

Gomila je torej stala ob poti in je bila v lasti Jerneja Kramarja. Če si sedaj ogledamo parcele in njihove lastnike (*sl. 2*), potem vidimo, da je imel Kramar v času izkopavanj na območju Prelog v posesti le eno parcelo (št. 1255) in prav na njej stoji gomila VII (= gomila 13). Enaka je tudi vsota odškodnine, za katero se je dogovoril Pečnik (190 fl.), ki pa jo je moral Szombathy povečati za 10 fl.

Kot dodaten dokaz, da gre pri gomili VII z Rutarjevega načrta in gomili 13 iz Naravoslovnega muzeja za isti tumul, lahko navedemo tudi njegovo podolgovato obliko, kakršna je še danes ohranjena na terenu (*sl. 5: A*). Tloris gomile se namreč tako po obliki, kot tudi usmerjenosti dobro ujema s skico, ki smo jo izdelali s pomočjo podatkov Szombathyjevih in Brattinovih meritev (*sl. 5: B*). In kaj je z njenim nedotaknjениm videzom, na osnovi katerega je Vuga sklepal, da je neprekopana? Tudi tu najdemo odgovor v arhivskih virih. Kramar je namreč zahteval, da se po izkopavanju vzpostavi prvotno stanje, zato je moral Pečnik skoraj teden dni poravnati nasutje. V svoji značilni nemščini je namreč sporočil Szombathyju:³⁶ *“Ich habe gedacht, daß wir mit Planierung gleich fertig werden, aber den 21. 11. kommt Kramar hinauf, und ich habe schon fertig gehabt, aber er war nicht zufrieden,*

³⁰ S. Rutar, *Der Magdalenberg bei St. Marein unterhalb Laibach, Mittheilungen der k. k. Central-Commission* N. F. 21, 1895, 39, sl. 1.

³¹ S. Rutar, *Gradišče in gomile na gori sv. Magdalene pri Šmarji*, *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 3, 1893, 2; glej tudi Tecco Hvala, Dular, Kocuvan (op. 1) 18, sl. 13.

³² Rutar (op. 30) 39, sl. 1; glej tudi Tecco Hvala, Dular, Kocuvan (op. 1) 26, sl. 22.

³³ Tecco Hvala, Dular, Kocuvan (op. 1) 25, sl. 21.

³⁴ Rutar (op. 30) 40.

³⁵ J. Szombathy, *Tagebuch* 33, 16 ss (Fundaktenarchiv des Naturhistorischen Museums Wien).

³⁶ Pismo Pečnika Szombathyju z dne 24. 11. 1894 (Fundaktenarchiv des Naturhistorischen Museums Wien).

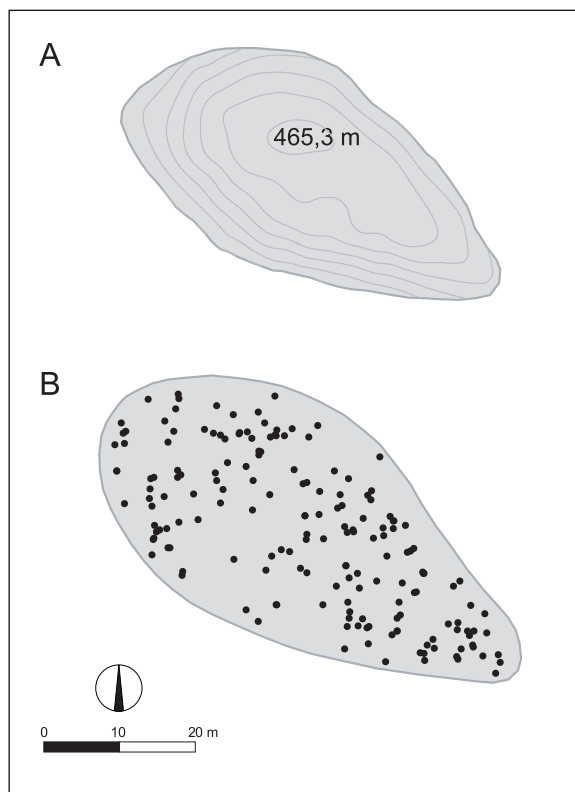
Sl. 5: Preloge pri Zgornji Slivnici. A: geodetski posnetek gomile 13. B: tloris gomile 13 po izmeri J. Szombathyja in F. Brattine (M. = 1:1000).

Fig. 5: Preloge near Zgornja Slivnica. A: plan of tumulus 13. B: plan of tumulus 13 after J. Szombathy and F. Brattina (Scale 1:1000).

so haben wir müssen in hölzernen Trügen die Erde von einer Ecke des Hügels bis zum andern tragen.” Dokazov je torej dovolj, le poiskati in povezati jih je treba!

Na koncu se moramo dotakniti le še Vugovih pripomb k našemu poimenovanju grobišč. Očita nam namreč samovoljo pri oštevilčenju gomil in izboru imen. Z ozirom na dejstvo, da so k naselju na Magdalenski gori pripadale tri nekropole, smo morali vsaki izbrati ime. Pri tem smo se držali načel, ki so bila uveljavljena v Katastru arheoloških najdišč Slovenije (ARKAS). Uporabili smo torej ledinska imena, in sicer tista, ki se v literaturi največkrat pojavljajo, ali pa so zapisana na katastrskih mapah.³⁷ Tako smo prvo grobišče, ki se razteza vzdolž ceste Šmarje-Lipoglav, poimenovali *Laščik pri Zgornji Slivnici*, drugo, ki leži ob severozahodnem vznožju gradišča, *Preloge pri Zgornji Slivnici*, medtem ko je dobila tretja nekropola ime *Voselca pri Hrastju* (sl. 1). Na ostale ledine, ki se v literaturi prav tako omenjajo znotraj omenjenih območij, pa smo posebej opozorili in jih tudi prostorsko umestili.³⁸

Mogoče je bil vzrok za Vugovo kritiko spoznanje, da nismo sprejeli njegovih poimenovanj.³⁹ To smo storili zavestno, saj se imena, ki jih je predlagal v svoji poljudno pisani knjižici, v strokovni

literaturi o Magdalenski gori ne pojavljajo, našli pa jih nismo niti na katastrskih mapah. Namen terenskih pregledov je namreč precizno lociranje najdišč v topografske karte in nedvoumno poimenovanje lokacij, ne pa uvajanje vedno novih imen, ki vnašajo v že tako zapletene terenske situacije le dodatno zmedo!

Spatial positioning and naming of the archaeological sites reconsidered

Summary

The article presents the issue of spatially positioning and naming archaeological sites. A short review through the history of archaeological investigations in Slovenia demonstrates that in past times, sites were for the most part not accurately geo-positioned. Thus, ARKAS (the Archaeological Cadastral Register of Slovenia), as the main archaeological database for immovable heritage still lacks accurate geographical coordinates for more than three quarters of its sites. The circumstances are obviously critical and present a heavy obstacle to any geospatial research.

The article, in response to the critique of the monograph *Železnodobne gomile na Magdalenski gori* (*Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*), presents a case where data from the archives were used to help identify and accurately geo-position certain significant tumuli from the burial places that were investigated prior to WWI.

Translation: Rachel Novšak

Janez Dular
Inštitut za arheologijo
Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
Janez.Dular@zrc-sazu.si

³⁷ Prim. Rutar (op. 31) 4; Rutar (op. 30) 39, sl. 1.

³⁸ Tecco Hvala, Dular, Kocuvan (op. 1) 17.

³⁹ Npr. imena *Permetija* za območje severnega konca Laščika za nekdanjo Joštarjevo hišo in oznake *Topolovje* za območje Prelog. Glej Vuga (op. 26) 11.